

UNDERHÅLLS- OCH ÅTGÄRDSPROGRAM

STOCKHOLMS LÄNS MUSEUM 2011 – DNR 2011:066

Mattsgården, Singö hembygdsförening

Mattsgården, Singö hembygdsförening
Singö socken
Norrtälje kommun
Uppland
2011

Hedvig Bellberg

SAMMANFATTNING

Hembygdsgårdarna är betydelsefulla förmedlare av lokala byggnadstraditioner. Oavsett ålder, om gårdarna utgörs av en samling byggnader från socknens alla hörn eller står på ursprunglig plats, har de i många fall behållit en ålderdomlig och ursprunglig prägel. I egenskap av tillgänglig plats för allmänheten utgör dessutom hembygdsgårdarna för många en viktig mötesplats och inspirationskälla med tydlig närvaro av historien.

Detta underhålls- och åtgärdsprogram är en ambition att bidra till skapandet av en varaktig grund för Stockholms läns hembygdsgårdars bevarande och fortlevnad. Genom att producera ett effektivt verktyg för underhållet av landskapets hembygdsgårdar, är avsikten att underlätta för framtida insatser och samarbeten. Förhoppningen är också att ökad uppmärksamhet skall leda till ett ökat intresse bland såväl allmänheten som berörda organisationer och myndigheter.

Föreliggande underhålls- och åtgärdsprogram har tagits fram i samarbete mellan Länsmuseet Gävleborg och Gästrike-Hälsinge hembygdsförbund genom finansiering av Landstingets TRU-nämnd (Tillväxt och regional Utveckling). Projektledare inom Stockholms län är Stockholms läns museum och samarbetspartners är Stockholms läns hembygdsförbund och Stockholms läns hembygdsföreningar. Projektet drivs genom finansiering av kulturmiljövårdsbidrag förmedlat av Länsstyrelsen i Stockholms län.

Ansvarig för utformningen av underhålls- och åtgärdsprogrammet är Ulrika Olsson, antikvarie och projektledare vid Länsmuseet Gävleborg och modifieringar för anpassning till Stockholms län har utförts av Lisa Sundström och Hedvig Bellberg, antikvarier vid Stockholms läns museum.

Fältarbetet och slutförandet av programmet samt fotografering har utförts av bebyggelseantikvarien Hedvig Bellberg, Stockholms läns museum. Projektet är påbörjat under 2011 då 10 av Stockholms läns hembygdsgårdar utrustas med var sitt program, med förhoppningen att byggnaderna skall få fortsätta att inspirera och berätta sin historia under en lång tid framöver.

Lisa Sundström & Hedvig Bellberg

Stockholm 2011-09-09

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING

Del 1

1.1	INLEDNING	3
1.1.1	Syfte	3
1.1.2	Omfattning och avgränsningar	3
1.1.3	Revidering och utökning	4
1.1.4	Gällande lagstiftning	5
1.1.5	Fastighetsuppgifter och försäkringar	6
1.1.6	Hembygdsföreningens målsättning och hembygdsgårdens användning	6
1.2	KÄLLOR	6
1.3	HEMBYGDsfÖRENINGENS HISTORIK	7
1.4	KULTURHISTORISK BETYDELSE	8

Del 2

2.1	BYGGNADsinVENTERING	9
2.1.1	Begrepp och definitioner	9
2.1.2	Situationsplan	9
2.2	BYGGNADSBESKRIVNING	13
2.2.1	Begrepp och definitioner	13
2.2.2	Byggnad 1 Mangårdsbyggnaden	13
2.2.3	Byggnad 2 Bryggstugan	14
2.2.4	Byggnad 3 Stallet	14
2.2.5	Byggnad 4 Ladugården	14
2.2.6	Byggnad 5 Svinhuset/Utedasset	15
2.2.7	Byggnad 6 Trösklogen	15
2.2.8	Byggnad 7 Jordkällaren	15
2.2.9	Byggnad 8 Sjöboden	16

Del 3

3.1	SKADEINVENTERING OCH ÅTGÄRDSFÖRSLAG	17
3.1.1	Begrepp och definitioner	17
3.1.2	Byggnad 1 Mangårdsbyggnaden	18
3.1.3	Byggnad 2 Bryggstugan	18
3.1.4	Byggnad 3 Stallet	19
3.1.5	Byggnad 4 Ladugården	20
3.1.6	Byggnad 5 Svinhuset/Utedasset	20
3.1.7	Byggnad 6 Trösklogen	21
3.1.8	Byggnad 7 Jordkällaren	21
3.1.9	Byggnad 8 Sjöboden	22
3.2	GENOMFÖRANDE	23
3.2.1	Checklista	23
3.2.2	Åtgärdslista	23
3.2.3	Check- och åtgärdslistornas tillämpning	24
3.3	UTFÖRANDE AV ÅTGÄRD	25
3.3.1	Rådgivning	25
3.3.2	Projektering	25
3.3.3	Finansiering	25

1.1 INLEDNING

1.1.1 Syfte

Huvudsyftet med detta underhålls- och åtgärdsprogram är att hembygdsföreningen skall få ett användbart och effektivt verktyg för bevarandet av sina byggnader. Med programmet blir det lätt att överblicka, planera och kostnadsberäkna kommande vård och underhåll och genom dokumentationen av utförda arbeten skapas ett värdefullt referensmaterial för framtiden.

Underhålls- och åtgärdsprogrammet skall användas för årlig kontroll enligt medföljande checklista för att kartlägga eventuella skador och underhållsbehov. När åtgärd av en skada eller normalt underhåll bedömts krävas noteras detta i programmets åtgärdslista. På detta sätt sammanställs byggnadernas behov lättöverskådligt och planeringen av arbetet kan göras. Syftet med programmet är således också att skapa utrymme för genomtänkta åtgärder med lämpliga material och metoder, i samarbete med kunniga hantverkare och antikvariska myndigheter.

Ett tredje syfte är att uppmärksamma hembygdsgårdarna och bidra till att skapa en varaktig grund för deras fortlevnad.

Tillämpningen av underhålls- och åtgärdsprogrammet kan bildligt talat jämföras med en trestegsraket. I ett första steg framställs ett program för den specifika hembygdsgården av Stockholms läns museum. I detta ingår en skadeinventering med tillhörande åtgärdsförslag. I nästa steg används programmet för kontinuerliga kontroller av hembygdsgårdens byggnader, vilka ligger till grund för planeringen av framtida åtgärder. Detta arbete utförs av hembygdsföreningen. Det tredje och sista steget är utförandet av åtgärderna. Detta görs av anlitade hantverkare eller av hembygdsföreningen själv.

Skadeinventeringen som utförs av läns museet, är en engångsinsats med avsikt att fungera som utgångspunkt för föreningens fortsatta arbete på egen hand. Programmet skall även fungera som referensmaterial vid myndighetskontakter samt upplysa om gällande lagstiftning med mera. Det är väsentligt att programmet behåller sin ursprungliga struktur för att förbli begränsat och lättanvänt. Av den anledningen skall inte dokument infogas som inte är av betydelse för programmet.

Ett exemplar av underhålls- och åtgärdsprogrammet skall finnas hos Stockholms läns museum, Stockholms läns hembygdsförbund, aktuell kommun samt Länsstyrelsen i Stockholms län. Detta för att öka medvetenheten om hembygdsgårdarnas behov samt underlätta kommunikationen och tillhandahålla ett väl genomarbetat underlag för beslut.

1.1.2 Omfattning och avgränsningar

Underhålls- och åtgärdsprogrammet är avsett att tillämpas på hembygdsgårdens byggnader och deras fasta inredning. Lösa inventarier och tillhörande mark berörs därför inte av programmet. Samtliga byggnader som tillhör hembygdsföreningen vid besiktningstillfället ingår liksom tillkomna byggnader vid framtida revideringar.

Programmet inriktar sig på skador och behov av teknisk art och utelämnar därför närmare studier av kultur- och stilhistorik. Programmet är också direkt kopplat till en specifik

hembygdsgård och ställs inte i relation till andra hembygdsgårdar. Närmare analyser av byggnadernas ålder, historia och tidigare utseende utelämnas likaså.

Besiktningen av byggnaderna görs okulärt, vilket gör att dolda konstruktioner såsom panelklätt timmer, inbyggda takkonstruktioner och dolda installationer inte redovisas. Detta kräver omfattande undersökningar och görs i samband med eventuella åtgärder. Reservation för framtida skador måste således lämnas, liksom framtida naturligt slitage som inte redovisas. Med hjälp av *Checklistan* skall dock föreningen själv kunna upptäcka skador och behov innan akuta åtgärder blir nödvändiga. Återkommande revideringar av programmet krävs likaså för att programmet skall förbli aktuellt. Plan för revidering presenteras under kapitel 1.1.3.

Underhålls- och åtgärdsprogrammet skall inte fungera som underlag för projektering av planerade arbeten. Avsikten är att programmet skall användas för att upptäcka skador och behov vilka därefter projekteras och åtgärdas. Åtgärdsförslagen i skadeinventeringen skall tolkas som direktiv vilka kräver ytterligare undersökningar när arbetet väl skall utföras. Dessa avgränsningar måste finnas då programmet skall förbli aktuellt över en längre tid. Skador och behov förändras med tiden och kan därför kräva olika åtgärder beroende på när arbetet utförs. Av den anledningen måste alla arbeten föregås av en projektering med en undersökning av den aktuella skadan och förslag på vidare åtgärder.

1.1.3 Revidering och utökning

För att hålla underhålls- och åtgärdsprogrammet aktuellt under lång tid måste återkommande revideringar göras. Revidering av enskilda delar av programmet skall göras då betydande förändringar skett. Exempel på sådana förändringar kan vara tillkomsten av ytterligare en byggnad, avförandet av en befintlig byggnad genom brand eller försäljning, ombyggnad, nya funktioner i byggnaderna, förändringar i gällande lagtexter, förändringar i hembygdsgårdens användning och målsättning med mera.

Om inga betydande förändringar sker skall underhålls- och åtgärdsprogrammet revideras av en antikvarie eller någon med antikvarisk kompetens vart 10:e år. Revideringen omfattar då i huvudsak programmets del 3 med dess skadeinventering och tillhörande åtgärdsförslag. Övriga delar av programmet skall studeras och uppdateras i de avseenden som kräver det. Avsikten är dock inte att programmet skall arbetas om, utan fortsätta att fungera i sin grundutformning med nödvändiga förändringar. Ifyllda check- och åtgärdslistor skall behållas som referensmaterial vid framtida arbetsinsatser.

Om en utökning av programmet blir aktuell skall de nytillkomna delarna följa programmets grundstruktur. I samband med detta bör Stockholms läns museum eller annan antikvarisk expertis kontaktas för att hjälpa till med byggnadsinventeringen och byggnadsbeskrivningen, samt eventuell skadeinventering med tillhörande åtgärdsförslag.

När en revidering är genomförd skall följande tabell fyllas i med *Datum, Revideringen eller utökningens omfattning* samt signeras av *Ansvarig*. Kopior av de sidor revideringen omfattar skall sedan skickas till Stockholms läns museum, Stockholms läns hembygdsgårdsförbund, aktuell kommun samt Länsstyrelsen i Stockholms län.

Datum	Revidering eller utökning omfattar	Ansvarig

1.1.4 Gällande lagstiftning

En mängd lagar och förordningar reglerar Sveriges bebyggelse och dess omkringliggande marker. I lagarna ryms även bestämmelser för kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsemiljöer eller områden. Lagar och förordningar som är av vikt att känna till för hembygdsföreningarnas verksamhet följer nedan.

Plan- och bygglagen

All befintlig bebyggelse i Sverige berörs av *Plan- och bygglagen*, PBL, som regleras av kommunernas byggnadsnämnder. För en rad byggåtgärder krävs särskilt tillstånd, bygglov, som omfattar lokalisering, yttre utformning och användning. Tekniska egenskaper som inte kräver bygglov behandlas i samband med en bygganmälan. Det är viktigt att undersöka om bygglov eller bygganmälan behöver göras, varför kommunen bör kontaktas vid åtgärder på eller förändringar av en byggnad.

I PBL's 8 kap. *Krav på byggnader m.m.* finns flera paragrafer som bland annat behandlar äldre kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Normalt berörs hembygdsgårdarna alltid av 13§ såsom kulturhistoriskt särskilt värdefulla, men givetvis även av de övriga.

13§ En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas.

14§ Ett byggnadsverk ska hållas i vårdat skick och underhållas så att dess utformning och de tekniska egenskaper som avses i 4§ i huvudsak bevaras. Underhållet ska anpassas till omgivningens karaktär och byggnadsverkets värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt. Om byggnadsverket är särskilt värdefullt från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt, ska det underhållas så att de särskilda värdena bevaras.

17§ Ändringar av en byggnad skall utföras varsamt så att hänsyn tas till byggnadens karaktärsdrag och tar tillvara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden.

Lag om tekniska egenskapskrav på byggnadsverk m.m.

I andra kapitlet i *Lagen om tekniska egenskapskrav på byggnadsverk m.m.*, BVL, behandlas nio tekniska egenskapskrav. Dessa gäller byggnader som ska uppföras eller befintlig bebyggelse som ska ändras. Bland kraven ryms bl.a. *bärförmåga, stadga och beständighet och lämplighet för avsett ändamål*. Som andra punkt finns *säkerhet i händelse av brand*. Punkten rymmer allt från utrymningssäkerhet och skydd mot brands uppkomst till skydd mot brandspridning mellan byggnader och räddningspersonalens säkerhet. De tekniska

egenskapskraven skall iakttas med beaktande av de varsamhetskrav som finns i 8 kap. PBL. Detta innebär att för äldre kulturhistorisk värdefull bebyggelse ska kraven uppfyllas men det kan ske med hänsyn till kraven på varsamhet.

Kulturminneslagen

I *Kulturminneslagen*, KML, finns bestämmelser om ortnamn, fornminnen, byggnadsminnen, kyrkor samt om utförsel och återlämnandet av kulturföremål. Det är länsstyrelsen som har tillsyn över kulturminnesvården i länet medan Riksantikvarieämbetet har överinseende över kulturminnesvården i landet.

I 3 kap. behandlas byggnadsminnen:

I § En byggnad som är synnerligen märklig genom sitt kulturhistoriska värde eller som ingår i ett kulturhistoriskt synnerligen märkligt bebyggelseområde får förklaras som byggnadsminne av länsstyrelsen. Bestämmelserna om byggnadsminnen enligt detta kapitel får också tillämpas på park, trädgård eller annan anläggning av kulturhistoriskt värde.

I samband med byggnadsminnesförklaringen upprättar länsstyrelsen skyddsbestämmelser för att ange på vilket sätt byggnaden ska vårdas och underhållas samt i vilka avseenden den inte får ändras.

1.1.5 Fastighetsuppgifter och försäkringar

På fastigheten Backby 2:23 i Singö socken, Norrtälje kommun, omfattas samtliga byggnader av hembygdsförsäkring.

1.1.6 Hembygdsföreningens målsättning och hembygdsgårdens användning

Den 20 april 1947 bildades Singö hembygdsförening med två bestämda mål för sin verksamhet. Det ena var helt naturligt kultur- och hembygdsvård, det andra folkbildnings- och föreläsungsverksamhet.

Mattsgården ägs och förvaltas sedan 1961 av Singö hembygdsförening. Byggnaderna bevaras i det ålderdomliga skick de hade vid de senaste brukarnas, ett syskonpar utan arvingar, fränfalle. I byggnaderna finns samlat äldre bruks-, inrednings- och prydnadsföremål från Singö. Skog-, åker- och ängsmark avstyckades av allmänna arvsfonden före Singö hembygdsföreningens förvärv. Mattsgården hålls öppen för allmänheten under sommarmånaderna. De guidade visningarna av gården och samlingarna är mycket populära och ger föreningen genom inträdesavgifter, gåvor, lottförsäljning etc. en väsentlig del av föreningens intäkter.

1.2 KÄLLOR

- Allmänna uppgifter om hembygdsföreningen har hämtats från föreningens hemsida www.singo.dk genom Håkan Drevin. Situationsplan har ritats upp av Hedvig Bellberg (kapitel 1.3, 2.1.2).

- Uppgifter om hembygdsföreningens fastigheter, försäkringar samt föreningens användning av och målsättning med hembygdsgården är sammanställda av hembygdsföreningen genom föreningens hemsida (se ovan), förmedlade av Håkan Drevin (kapitel 1.1.5, 1.1.6).
- Samtliga bilder är tagna av Hedvig Bellberg, Stockholms läns museum under 2011 och finns registrerade i museets arkiv (kapitel 2.1.2 samt försättsblad).

1.3 HEMBYGDSFÖRENINGENS HISTORIK

1958 Matts Mattson i Backbyn dör under året utan arvingar och inom föreningen finns intresse att överta hans ålderdomliga gård som hembygdsgård.

1959 Nu vill föreningen förvärva Mattsgården. Landsantikvarien kontaktas för ett utlåtande. Allmänna arvsfonden tillskrivs för köpet av gården.

1960 Landsantikvarie Lundqvist och amanuens fru Berg kommer till Mattsgården. De tycker att gården mycket väl lämpar sig till hembygdsgård samt att flera föremål har ett kulturhistoriskt värde. Under åren i början på 60-talet ökar medlemsantalet och antalet deltagare i olika aktiviteter snabbt.

1962 Kungliga Finansdepartementet ger föreningen tillstånd att förvärva Backby 2:23 Mattsgården. Villkor ställs att riksantikvarieämbetet skall godkänna större förändringar eller försäljning av inventarier. Försäljning av fastigheten får endast ske till dem som RAÄ godkänner. Eftersom Kammaradvokatfiskalsämbetet, Riksantikvarieämbetet, Länsstyrelsen i Sthlm och slutligen Kungl. Maj:t tillstyrkt förvärvet och enhälligt beslut från föreningens styrelse finns till förvärv från 12 jan 1962 beslutas 7 feb att ändra stadgar och förvärva Mattsgården. För finansiering beslutas att man skall söka bidrag till reparationer.

1963 Detta år tillsätts en kommitté som skall hålla i renoveringsarbetet på Mattsgården. Ledamöter blir Waldemar Andersson, Rolf Söderholm och Lars Sundin. Direktören Arvid Östlund Johanneshov skänker en helt intakt skötbåt till föreningen. Båten har byggts av den på Singö välkände båtbyggaren Olof Pettersson i Skällholmen.

1966 Renoveringen av Mattsgården kommer i gång genom engagemang av landsantikvarien Nordström, arkitekten Westman och snickaren Helge Eriksson i Östhammar. Senare kommer Sigurd Hallsenius från Singö att ta över målning och snickeriarbeten.

1969 Arbetena på Mattsgården fortsätter. Sigurd Hallsenius jobbar med trossbotten och flera gamla mynt har hittats. Hallsenius arbetar på Mattsgården större delen av året. Medel (15 000) finns fortfarande men man beslutar att försöka låna om anslagna medel tar slut. Konstnären Bengt Grandin åtar sig renoveringsarbeten i anderstugan. Styrelsen beslutar att försöka köpa eller arrendera mark av Lars E. Eriksson för bilparkering vid Mattsgården. Den av Oskar Pettersson nyreparerade skötbåten placeras under tak i lidret på Mattsgården. Matts Mattsons gamla skötbåt skänks till föreningen av Norlin.

1970 Sigurd Hallsenius målar taket i Mattsgården. Ordföranden föreslår ”att belysning genom lysrör skall på övre botten placeras bakom stockarna för att alla saker skall synas, men ljuskällan vara osynlig”. Renoveringsarbete som utförts i mangårdsbyggnaden sammanfattas ”kort”: ”Samtliga golv omlagda och trossbottnar ilagda. Härvid påträffades flera gamla mynt, vilket på sitt sätt kan bestyrka att gården använts som kontorsbyggnad under Skebo-bruksepoken på Singö. Många rötskador har huggits ur och nytt virke har ilagts och samtliga timmernått har ifyllts med bruk. Det gamla vackra kökstaket har rengjorts från slamfärg. Den gamla köksspisens tagits bort och en järnhäll har ilagts. Denna häll har skänkts till gården av fru Astrid Eriksson, Backby. Hällen är daterad 1851 och lär enligt ingenjör Bo Molander vara tillverkad i Bollsta Bruk i Ytter-Länäs socken i Ångermanland. Samtliga tak, fönster och dörrar har målats, fönstren även utvändigt. Ny veranda har byggts. Nytt bjälklag och nya golv

med stenullsfillning har lagts på övre våningen. Den gamla förnämliga stänktapeten med blomsterslinga och psalmbokscitat från 1600-talet har nedtagits från väggarna i ”anderstugan”. Där har väggarna riktats och beklänts med gipsplatta. Elektrisk värme har inletts i samtliga rum i nedre våningen. Dessutom har Hallsenius och ordf. börjat uppordningen och systematiseringen av samlingarna.”

Sigvard Hallsenius belönas för sina insatser vid renoveringen med en gratifikation på 1000 kr. Alla damer på mötet får uppdraget att införskaffa hushållssaker till gården. Upplupna kostnaden för inköp och renovering rapporteras till 45 322 kr. Av detta har 15 000 kr finansierats genom bidrag och resterande av föreningen.

1971 Styrelsen beslutar om stöldförsäkring av lösöret i Mattsgården och att kopparföremål skall märkas. Samtliga gamla kläder skickas på kemtvätt och anti-malbehandling och en del järnföremål rostskyddsbehandlas. En inventering av hembygdsgården och Singös bebyggelser rapporteras finnas tillgänglig. Parkeringsplats vid Mattsgården är i förhandlingsläge och medel för införskaffande finns. Gården hålls öppen för visning under sommaren och många besökare rapporteras.

1.4 KULTURHISTORISK BETYDELSE

Hembygdsrörelsen har en viktig historia i det moderna svenska samhället. Som en motvikt till det växande industrisamhället började intresset för den traditionella allmogekulturen att växa sig stark under slutet av 1800-talet. Friluftsmuseer skapades med Skansen i spetsen och på landsbygden startades de hembygdsföreningar som i förlängningen skulle bilda Samfundet för hembygdsvård 1916. Den stora uppgiften då var att rädda allmogens byggnader och föremål vilket resulterat i stora samlingar med omfattande kulturvärden runt om i landet. Det medvetna insamlandet från hemsocknen har medfört att det idag finns byggnader, föremål och arkiv hos hembygdsföreningarna med mycket stora värden för den lokala historien. I ett nationellt perspektiv utgör de också en viktig grund för jämförelser, kartläggning och forskning. Med sin goda tillgänglighet utgör de populära platser för midsommarfirande, skolbesök, marknader och andra arrangemang, och som förmedlare av lokala byggnadstraditioner en kunskaps- och inspirationskälla för allmänheten.

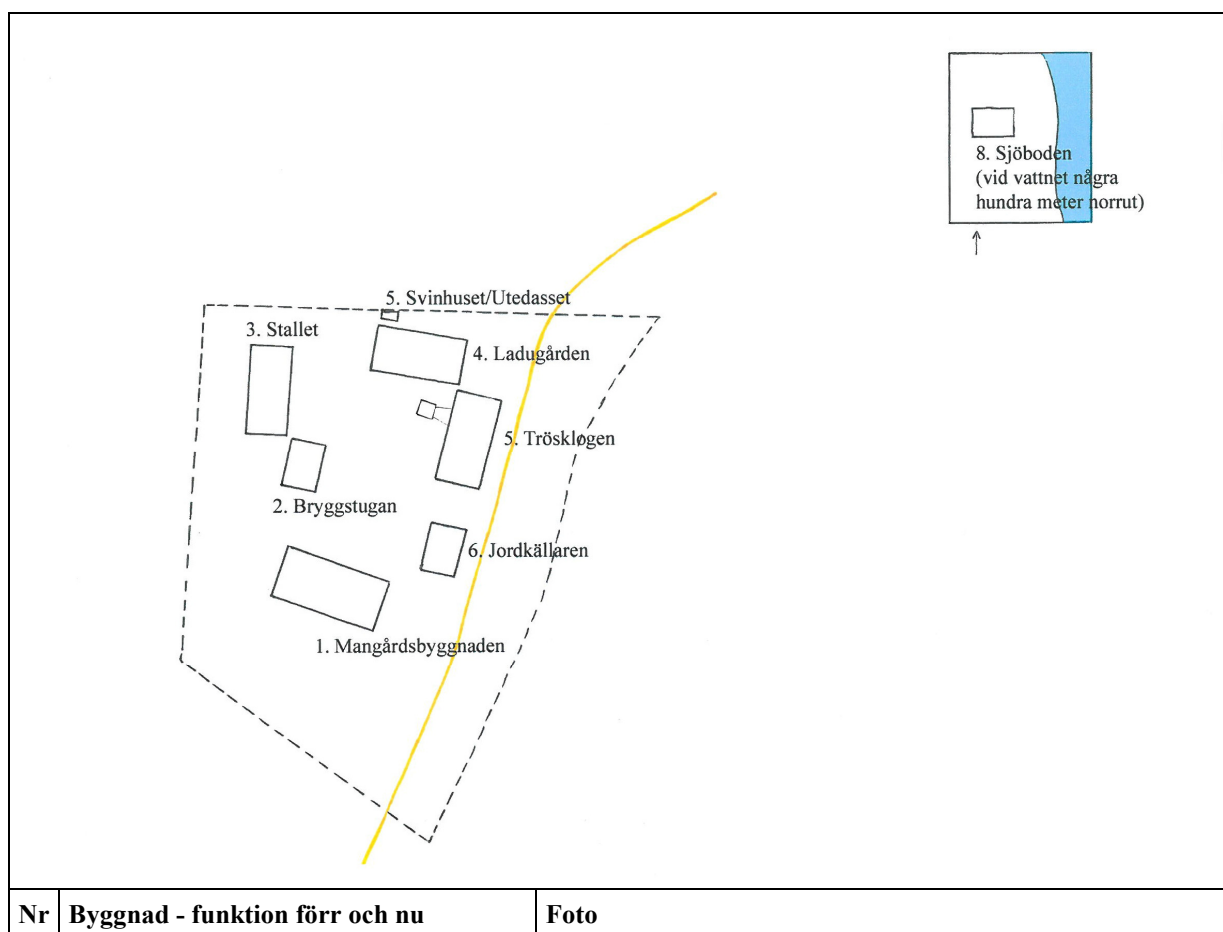
Mattsgårdens byggnader bildar en fyrkantig gårdsplan, vilket är karakteristiskt för en centralsvensk gård. De välbevarade byggnaderna, som består av rödfärgade liggtimmerhus med eller utan paneler, förmedlar en ålderdomlig känsla. Några ombyggnader har gjorts på senare tid men gården har ändå behållit sin ursprungliga karaktär. Gårdshägnat vittnar om det tidiga 1800-talets boningsform och är ett av de bäst bevarade på Singö från denna tid.

2.1 BYGGNADSINVENTERING

2.1.1 Begrepp och definitioner

Byggnadsinventeringen redovisar översiktligt vilka byggnader som finns inom hembygdsgården. Situationsplanen visar byggnadernas placering och orientering enligt väderstrecken med norr uppåt i bild. Benämningen av byggnaderna är desamma som allmänt brukas inom hembygdsföreningen. Byggnader ägda av föreningen men placerade utanför hembygdsgården redovisas i text och bild och om möjligt även i situationsplanen.

2.1.2 Situationsplan

1	MANGÅRDSBYGGNADEN Mangårdsbyggnaden inhyser en mindre museiutställning med bygdens och föreningens historia. Byggnaden är uppförd på sent 1700- tidigt 1800-tal.	
2	BRYGGSTUGAN Den lilla bryggstugan har nyare inredning. Den är uppförd på sent 1700- tidigt 1800-tal.	
3	STALLET Stallet är bevarat i gammalt utseende med inredning kvar. Det är uppfört på sent 1700- tidigt 1800-tal.	

4	LADUGÅRDEN Ladugården har inredningen kvar. Den är uppförd på sent 1700- tidigt 1800-tal.	
5	SVINHUSET/UTEDASSET Denna lilla byggnad återfinns bakom ladugården och innehåller en liten bod och ett dass.	
6	TRÖSKLOGEN Trösklogen har kopplat till sig en tröskvandring. Byggnaden är uppförd på sent 1700- tidigt 1800-tal.	

7	JORDKÄLLAREN Jordkällaren är av traditionell form och uppförd på sent 1700- tidigt 1800-tal.	
8	SJÖBODEN Sjöboden återfinns vid Backbyfjärden några hundra meter norrut från Mattsgårdens tun.	

2.2 BYGGNADSBESKRIVNING

2.2.1 Begrepp och definitioner

Byggnadsbeskrivningen är uppdelad under sju rubriker med syfte att ge kunskap om byggnadens olika delar med avseende på material, uppbyggnad och funktion för den följande skadeinventeringen.

<i>Plan</i>	beskriver byggnadens planlösning.
<i>Konstruktion</i>	omfattar byggnadens bärande delar såsom grund, stomme, bjälklag, takkonstruktion och murstock.
<i>Exteriör</i>	omfattar byggnadens utvändiga delar såsom tak, vindskivor, panel, fönster, dörrar, förstukvist med mera.
<i>Interiör</i>	omfattar byggnadens fast inredda delar såsom golv, tak, lister, fönster, dörrar, trappor, eldstäder, tapeter, väggmåleri med mera.
<i>Installationer</i>	omfattar byggnadens fasta installationer såsom el, värme, vatten och avlopp men även säkerhetsinstallationer som brand- och inbrottsskydd.
<i>Klimat</i>	beskriver ventilationen i byggnaden samt dess eventuella klimatreglerande utrustning utöver värmesystemet.
<i>Tillgänglighet</i>	berättar om eventuella hinder för rörelsehindrade och synskadade att komma in i byggnaden.

2.2.2 Byggnad 1 Mangårdsbyggnaden

	Beskrivning
Plan	Enplans parstuga med förstukvist. Kök, kammare och anderstuga samt delvis inredd vind
Konstruktion	Huggen murad stengrund, liggtimmerkonstruktion, murstock, sadeltak, ryggås och sidoåsar, stödben
Exteriör	Rödfärgad locklistpanel, svarta knutar, grönmålade fönsterbågar, svarta fönsterkarmar, två-lufts-fönster med två rutor vardera, enkupigt tegel, trätacknock, vindskivor samt vindskivebeslag, rödfärgad förstukvist med tak, plåtklädd skorsten, grönmålad dubbeldörr i trä med fönsterglas ovan
Interiör	Murad spis, murad kamin, öppna timmerväggar, i anderstuga handmålad stänktapet anno 1817, spegeldörr med handblåst glas mot kök, dubbla glas i nyare fönster
Installationer	Direktel
Klimat	Underhållstemperatur (15 grader)
Tillgänglighet	Två trappsteg vid förstukvist, trappräcken, handledare uppför vindstrappa

2.2.3 Byggnad 2 Bryggstugan

	Beskrivning
Plan	Inredd stuga med förstuga och toalett samt kök i två avsnitt
Konstruktion	Grundmur täckt med bruk mot öster, delvis står hus mot berggrund, sadeltak, åsar, murstock
Exteriör	Rödfärgad locklistpanel, svarta knutar, enkupigt tegel, tegeltaknock, plåthängrännor, kalkad skorstenspipa, grönmålade fönsterbågar, svarta fönsterkarmar, två-lufts-fönster med tre rutor vardera, grönmålade trädörr
Interiör	Nyare inredning med köksinredning, spis, ho (ej rinnande vatten), spont och fabricerad stänktapet, hög spontbröstning, torrtoalett i hall, dubbelglasfönster, äldre bred dörr in mot kök, vind nås från utsida, norr
Installationer	El, ledning för vattenavrinning
Klimat	Uppvärm
Tillgänglighet	Stentrappa om 5 steg, handledare på ena sidan, på andra sidan vägg

2.2.4 Byggnad 3 Stallet

	Beskrivning
Plan	Stall med portlider samt mindre utrymmen
Konstruktion	Kallmur och hörnstenar, liggtimmerkonstruktion, lider, sadeltak, ryggås, stödben
Exteriör	Rödfärgad fasad, delvis locklist, delvis brädpanel, delvis liggtimmer, utskjutande knutskallar, knutlådor mot norr och öster, tvåkupigt tegel, trätaknock, vindskivor samt vindskivebeslag, ett svart fönster med åtta små rutor mot öster och ett mot väster (vid inventeringstillfället det västra ej på plats), svarta bräddörrar
Interiör	Stalldel samt lider och bodar
Installationer	Nej
Klimat	Ouppvärmt
Tillgänglighet	Trätrall om två steg i nordöst, trösklar upp till golv via lider

2.2.5 Byggnad 4 Ladugården

	Beskrivning
Plan	Öppen mittdel, ladugård mot väster, förrådsdel mot öster, enkelt bjälklag och vindsdela
Konstruktion	Hög kallmur, liggtimmerkonstruktion, sadeltak, åsar
Exteriör	Rödfärgat liggtimmer, panel mot östsidan samt den östra norrsidan, enkupigt tegel, trätaknock, vindskivor samt vindskivebeslag, svarta fönsterkarmar samt bågar, svarta träportar
Interiör	Ladugård mot väster med bås, förrådsdel mot öster, brädgolv i östra delen, enkelt bjälklag och övervåning
Installationer	Nej
Klimat	Ouppvärmt
Tillgänglighet	Ett steg upp in i byggnad

2.2.6 Byggnad 5 Svinhuset/Utedasset

	Beskrivning
Plan	Två utrymmen, varav det västra ett dass och det östra en bod
Konstruktion	Liggtimmerkonstruktion mot hörnsten och mark, pulpettak
Exteriör	Rödfärgat, locklistpanel kring dass, enkupigt tegel, röda bräddörrar, svarta fönsterkarmar samt bågar, tre små rutor, trävindskivor samt vindskivebeslag
Interiör	Obehandlat timmer
Installationer	Nej
Klimat	Ouppvärmt
Tillgänglighet	Tröskel

2.2.7 Byggnad 6 Trösklogen

	Beskrivning
Plan	Öppen planlösning med utrymmen mot vardera sidorna
Konstruktion	Grund av kallmur, liggtimmerkonstruktion, sadeltak, tröskgång med sadeltak
Exteriör	Rödfärgad fasad, panelad norrsida, knutlådor, enkupigt tegel, trätaknock, vindskivor samt vindskivebeslag, tröskgång med röd brädpanel och enkupigt tegel, svarta brädportar
Interiör	Obehandlat timmer, öppet till taknock, öppet bjälklag, bindbjälkar
Installationer	El för belysning
Klimat	Ouppvärmt
Tillgänglighet	Höga ”trösklar” (tvärliggande timmer) invändigt

2.2.8 Byggnad 7 Jordkällaren

	Beskrivning
Plan	Två utrymmen, ett mindre yttre, ett något större inre
Konstruktion	Kallmur och murad grund av huggen gråsten, murat valv av gråsten, slaggsten, tegel, väggband, sadeltak
Exteriör	Rödfärgat väggband, tvåkupigt tegel, ny trätaknock samt nya vindskivor och vindskivebeslag, svart bräddörr
Interiör	Jordgolv och ojämnt stengolv, murat valv
Installationer	Nej
Klimat	Fuktigt ouppvärm
Tillgänglighet	Ingång i låg slänt, lågt i tak och trångt

2.2.9 Byggnad 8 Sjöboden

	Beskrivning
Plan	Båthus mot öster, bjälklag för upphängning av båt, redskapsbod på västsidan
Konstruktion	Liggtimmerkonstruktion, rund fyllnadsstock, båthus med enkel träbro, sadeltak, plåttak direkt mot läkt, åsar, stödben
Exteriör	Rödmålad timmerfasad, delvis panel, rödmålat plåttak
Interiör	Trägolv, obehandlade ytor
Installationer	Nej
Klimat	Ouppvärmt
Tillgänglighet	Från sydsidan ett steg upp på bro, vid lågvatten genom dörr på norrväggen

3.1 SKADEINVENTERING OCH ÅTGÄRDSFÖRSLAG

3.1.1 Begrepp och definitioner

Skadeinventeringen är utförd genom okulär besiktning av Stockholms läns museum med hjälp av *Checklistan*. Inventeringen är översiktlig och baseras på byggnadernas tillstånd vid besiktningstillfället. Avsikten är att skadeinventeringen skall ge en god överblick av byggnadernas tillstånd vid inventeringstillfället samt fungera som referensmaterial vid föreningens framtida kontroller. Skador till följd av naturligt slitage kommer att uppstå med tiden och kan av den anledningen inte redovisas i inventeringen. Avsikten är dock att dessa skall upptäckas i föreningens fortsatta användning av detta program.

Åtgärdsförslagen är kortfattade och skall främst ses som direktiv, inte som kompletta underlag för åtgärd. Varje åtgärd måste föregås av en ordentlig undersökning och åtgärdsbeskrivning, annars är risken att dolda skador inte uppmärksammas. I åtgärdsbeskrivningen ska även material och metoder framgå så att dessa blir de bäst lämpade för den aktuella byggnaden. En del åtgärder bör ske i samarbete med en antikvarie. Mindre skador såsom spruckna glastrutor, enstaka saknade panelbrädor, löst sittande trappsteg och liknande kan dock åtgärdas enligt åtgärdsförslaget. För byggnadsdelar som bedöms ha en mer omfattande skadebild än vad som är möjligt att iakttä okulärt kan också ytterligare undersökningar föreslås.

Till skillnad från byggnadsbeskrivningens uppdelning av byggnaden i sju rubriker under kapitel 2.2.1, utgår skadeinventeringen från endast fyra. Under rubriken *Övrigt* ingår här *Installationer*, *Klimat* och *Tillgänglighet*. Byggnadsbeskrivningens *Plan* utelämnas då detta är en beskrivning av byggnadens planlösning och inte en byggnadsdel. Rubrikerna *Konstruktion*, *Exteriör* och *Interiör* motsvarar rubrikerna i byggnadsbeskrivningen. Skadeinventeringens rubriker motsvarar i stort check- och åtgärdslistornas rubriker.

<i>Byggnadsdel</i>	berättar vilken del av byggnaden som avses under respektive rubrik. Motsvarande begrepp finns både i check- och åtgärdslistan.
<i>Kondition</i>	beskriver vilket skick aktuell byggnadsdel befinner sig i. Här redovisas såväl normalt slitage som direkta skador.
<i>Åtgärd</i>	berättar vilket ingrepp som är aktuellt för att åtgärda eventuell skada, alternativt normalt underhåll. Motsvarande begrepp finns både i check- och åtgärdslistan.
<i>Prioritet</i>	berättar hur angelägen åtgärden är. Motsvarande begrepp finns i åtgärdslistan.

Prioritet 1 avser akut åtgärd.

Prioritet 2 avser åtgärd inom 1-3 år.

Prioritet 3 avser åtgärd inom 3-5 år.

Prioritet Å avser återkommande årlig kontroll eller åtgärd.

3.1.2 Byggnad 1 Mangårdsbyggnaden

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion	Skorsten, sydsidan	Plåten flagnar	Bemålas	2-3
Exteriör	Taknock och vindskivor	Mossbeklädnad	Borstas bort	Å
	Förstukvist, panel utsida väster om dörr	Sporer av moss	Borstas bort	Å
	Östfasaden, råspont under takfall mot norr	Till synes fuktig	Ses över	1
	Sydfasaden, östra fönstret	Saknar kitt	Kittas med linoljekitt	1-2
	Sydfasaden, mot väster	Begynnande rötskada längst ner i panel	Ses över och slammas för bättre beständighet	2-3
	Vegetation, nordväst	Växter invid fasad	Hålls nere och borta från fasad	Å
Interiör	Trasmattor	Drar upp fukt underifrån på obehandlade golv	Rullas bort under vintern om luftfuktigheten är hög	Å
Övrigt		Ok		

3.1.3 Byggnad 2 Bryggstugan

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Fönsterbågar nedtill, särskilt i söder och öster	Något sämre kondition	Skrapas och målas	2
	Taknock	Mossbeklädnad	Borstas bort	Å
Interiör		Ok		
Övrigt		Ok		

3.1.4 Byggnad 3 Stallet

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion	Knutskalle, översta i sydöstra hörnet	I sämre kondition, tillsvidare ok	Hålls under uppsikt	2-3
	Syll, sydfasaden, sydvästra hörnet	Mjuk och rötskadad i splint	Ses över	2
	7e bjälken nerifrån, västfasaden	Utkragning där väta kan tränga in i timret	Hålls under uppsikt och ilusas vid behov	Å
	Syll, västfasaden	Där syllen ligger dikt mot berget, något norröver utmed väggen, uppstår röta	Ses över och isulas vid behov	1-2
Exteriör	Fönster åt öster	Spröjs och infattning i dålig kondition, fönsterglas sprucket	Gammalt glas bevaras i största mån, ny infattning erfordras till synes	2
	Trätrall, nordöst, östsidan	Rötskadad	Lagas	2
	Äldre tröskel nordöst, östsidan	Röta under tröskelblecket	Håll under uppsikt	Å
	Fönster västfasaden	Fönstret saknas	Om fönstret ej hinner åtgärdas, sätt i skiva inför vintern	1
Interiör	Innertak norra delen	Sporer	Borstas bort	2
	Syllbotten i portlidret, norra innersidan	Rötskada i splint	Byt ut och isula	2-3
Övrigt		Ok		

3.1.5 Byggnad 4 Ladugården

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion	Sydfasaden, 2a knutskallen nerifrån, öster om dörr	Möjligt angrepp av strimmig trägnagare	Kontakta förslagsvis skadedjurbekämpningsfirma	1
	Dörrbottenstycke/syll mitt på norrfasaden	Röta i timrets splint, ligger dikt mot sten	Hålls under uppsikt	Å
	Fönster sydfasaden	Sämre spröjs	Ses över och kittas med linoljekitt	1-2
	Vegetation	Sly och trädgrenar kring östfasaden samt över takfallet mot öster	Hålls nere och beskärs	Å
Interiör	Innanför entré, golv	Vattenfläck på golv, orsakas av regn genom dörr eller kommer underifrån	Ses över	1-2
	Nordvästra hörnet samt innertak i ladan ovan båsen	En del rötskadat trä i vägg och håligheter och svaga partier i innertak	Bör ej klivas på innan taket setts över	1-2
	Östra och norra väggarna, östra sidan av ladan	Angrepp av strimmig trägnagare (även i inventarier)	Kontakta förslagsvis skadedjurbekämpningsfirma	1
Övrigt		Ok		

3.1.6 Byggnad 5 Svinhuset/Utedasset

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion	Östfasaden	Röta i bålen bl.a.	Ses över och isulas vid behov	2
	Knutskallar, sydöstra hörnet	Några i sämre kondition	Ses över, slammas för bättre beständighet	2
Exteriör	Nockbrädan	Fukt och mossor	Rengörs	1-Å
	Östfasaden, fönsteröppning	Fönster saknas	Sätt i en skiva inför vintern	1
	Vegetation	Sly runt huset, särskilt mot östfasaden	Håll nere	Å
Interiör	Väggar	Möjligen husbocksangrepp i timret i boden	Kontrollera aktivitet och kontakta förslagsvis skadedjurbekämpningsfirma	1
Övrigt		Ok		

3.1.7 Byggnad 6 Trösklogen

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion	Syll och bål sydfasaden	Rötskadade och halverade	Under åtgärkning?	1-2
	Östfasaden under panel	Syllbotten ligger dikt mot sten mot sydöst samt nordöst, rötskadad i splint	Ses över	2-3
Exteriör	Tröskgångensnock och vindskivor	Mossbeklädnad	Borstas bort	1-Å
	Taknock	Mossbeklädnad	Borstas bort	1-Å
	Vindskivor östra takfallet mot norr, samt mot söder långt ner	Mossbeklädnad	Borstas bort	1-Å
	Dörr västfasaden	Dålig kondition nertill	Lagas, dock bevaras så mycket som möjligt av ursprungligt trä	2
	Östfasaden	Några sämre panelbrädor	Ses över	3
Interiör	Södra delen, samtliga väggar	Angrepp av strimmig trägnagare i innerväggarnas timmer	Kontakta förslagsvis skadedjurbekämpningsfirma	1
	Tvärliggande timmer invid golv mot södra delen	Angrepp av strimmig trägnagare	Kontakta förslagsvis skadedjurbekämpningsfirma	1
	Norra delen, östra väggen	Angrepp av strimmig trägnagare	Kontakta förslagsvis skadedjurbekämpningsfirma	1
	Innertak, mot söder	Hållighet i näver ovan läkt högt upp i det västra takfallet	Se över att taket håller tätt	1-2
Övrigt		Ok		

3.1.8 Byggnad 7 Jordkällaren

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Vegetation	Jord och växtlighet utanför dörr, skott utmed västfasaden	Beskär och håll rent, så att inte fukt får fäste	Å
Interiör		Ok		
Övrigt		Ok		

3.1.9 Byggnad 8 Sjöboden

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion	Fyllnadsstock, rund, västfasaden	Mossbeklädnad, verkar dock i ok kondition	Kan skrapas av, rengöras	Å
	Nedersta bjälken ovan båthusöppningen, norrfasaden	Lättare röta i bjälkens västra hörn	Hålls under uppsikt	3
	Syllbotten mot mitten, sydfasaden	Begynnande röta	Hålls under uppsikt	Å-3
Exteriör	Dörr mot norr och vattnet	Sämre kondition nertill	Ses över	2
	Panelstycke t.v. om dörr	Sämre kondition nertill	Ses över	2
Interiör	Innertak ovan båt	Hållighet och spricka i timmer	Ses över och säkras vid behov	1-2
	Smuts	Bl.a. fågelträck på golv	Sopas, städas	Å
	Vegetation	Vass kommer upp mellan golvbrädorna på gångbron, sly och trädgrenar på östsidan	Slå av vass, håll nere sly och beskär trädgrenar	Å
Övrigt		Ok		

3.2 GENOMFÖRANDE

3.2.1 Checklista

Checklistan skall användas för att få en god överblick över respektive byggnads skick och behov av åtgärder. Kontrollen bör genomföras en gång per år.

Checklistan är uppdelad i ett antal rubriker. Varje byggnad redovisas separat, och på samma sätt som i skadeinventeringen kontrolleras byggnadens delar utifrån *Konstruktion*, *Exteriör*, *Interiör* och *Övrigt*. *Byggnadsdel* berättar vilken del av byggnaden som skall kontrolleras. *Åtgärd* beskriver vilken typ av kontroll som skall göras. När kontrollen är utförd noteras detta med datum och signatur under *Kontroll utförd* och *Ansvarig kontrollant*.

Användningen av checklistan sker enklast genom att hela underhålls- och åtgärdsprogrammet tas med vid kontrollen. Efter att respektive byggnad kontrollerats noteras detta i checklistan och signeras. Om kontrollen medför upptäckten av en skada som kräver åtgärd, noteras detta i *Åtgärdslistan*. Likaså noteras slitage som bedöms kräva normalt underhåll i åtgärdslistan. Underhållsåtgärderna skall inte noteras som akuta utan istället vara underlag för planering av framtida insatser. Detta förklaras närmare under följande rubrik, 3.2.2 *Åtgärdslista*.

Checklistan och skadeinventeringen följer till största del samma upplägg. Rubrikerna *Byggnadsdel* och *Åtgärd* svarar mot varandra men inte *Kondition* och *Prioritet* som saknas i checklistan. Under dessa rubriker redovisas byggnadsdelens skick vid inventeringstillfället, vilket ligger till grund för åtgärder och prioritet och redovisas därför inte ytterligare i checklistan. Även indelningen av byggnaden i *Konstruktion*, *Exteriör*, *Interiör* och *Övrigt* följer skadeinventeringen. I checklistan finns en sammanfattning av de begrepp som används.

3.2.2 Åtgärdslista

Åtgärdslistan skall användas för att planera och genomföra åtgärder. De behov som upptäcks vid kontrollen enligt checklistan noteras på åtgärdslistan för att ge en bild av arbetets omfattning. På åtgärdslistan noteras såväl akuta behov som normala underhållsåtgärder. Under rubriken *Prioritet* anges om åtgärder skall vidtas akut, inom 1-3 år eller 3-5 år. Åtgärden kan även vara årligen återkommande och markeras då med ett Å.

Åtgärdslistan är, liksom checklistan, uppdelad i ett antal rubriker. Till skillnad från checklistan sammanfattas hela byggnaden under en lista för respektive byggnad. Den del som är aktuell för åtgärd noteras under *Byggnadsdel*. *Skada eller underhållsbehov* beskriver vad som skall åtgärdas. *Skadan noterad* berättar när noteringen gjordes. *Skadan noterad av* berättar vem som noterat skadan eller behovet. *Prioritet* beskriver inom vilken tid åtgärden skall utföras. *Myndighetskontakt* berättar om kontakt med berörd myndighet tagits för tillståndspliktiga åtgärder. *Föreslagen åtgärd* beskriver hur arbetet skall göras. *Åtgärd utförd av* berättar vem som gjort arbetet. *Slutbesiktning* berättar när arbetet avslutades. *Åtgärd besiktigad av länsmuseet* berättar om och när Stockholms läns museum besiktigat utfört arbete. I åtgärdslistan finns en sammanfattning av de begrepp som används.

Användningen av åtgärdslistan sker enklast genom att hela underhålls- och åtgärdsprogrammet tas med i arbetet. Skador och underhållsbehov som upptäcks vid kontroll enligt *Checklistan* noteras då direkt på åtgärdslistan. Handlar det om underhållsåtgärder skall dessa ej noteras som akuta. Endast skador bedöms kräva akuta åtgärder, vilka givetvis kan

innefatta långt gånget eftersatt underhåll. Underhållsåtgärder anges istället med den tid inom vilken åtgärden skall vidtas, det vill säga prioritet 2 eller 3. I listan anges vilken byggnadsdel som avses samt när noteringen gjordes, därefter skall åtgärder planeras och utföras innan de slutligen besiktigas och stryks från listan. Detta gäller såväl akuta behov som normala underhållsåtgärder. *Kom ihåg att det är viktigt att berörda myndigheter kontaktas vid åtgärder som kräver tillstånd!*

Beskrivningen av *Skada eller underhållsbehov* samt *Föreslagen åtgärd* skall hållas kort och summarisk, mer utförlig beskrivning görs i projekteringen och dokumentationen av arbetet.

Åtgärdslistans upplägg är avsett att skapa en tydlig historik över utförda och ännu ej utförda åtgärder vilket gör det möjligt att se vad som gjorts eller skall göras, när det gjordes och av vem. Använda listor skall således sitta kvar i pärmen för att fungera som referensmaterial. Kopior av ifyllda åtgärdslistor skall efter avslutade arbeten skickas till Stockholms läns museum, Stockholms läns hembygdsförbund, aktuell kommun samt Länsstyrelsen i Stockholm.

Kom ihåg att fotodokumentera byggnadsdelen såväl innan som under och efter utförda arbeten!

3.2.3 Check- och åtgärdslistornas tillämpning

Listorna är skapade för att fungera som ett verktyg i underhållet av hembygdsgårdens byggnader. Genom att rutinmässigt gå igenom checklistans poster erhålls en god överblick över behoven av åtgärder, vilket möjliggör planering av arbetet i god tid. Dessutom undanröjs potentiella problem som en konsekvens av eftersatta underhållsåtgärder genom rensning av hängrännor, nedklippning av gräs och sly med mera. Listorna är också avsedda att fungera som dokumentation av utförda arbeten, något som gör att uppföljningen blir enkel och oberoende av vem som för tillfället är ansvarig för hembygdsgårdens skötsel.

Ambitionsnivån på arbetet med underhålls- och åtgärdsprogrammet bör vara hög, men utan krav på professionell kunskap. Det viktiga är att upptäcka och notera skador och behov för att undvika framtida problem. Formuleringarna i åtgärdslistan skall hållas korta och direkta. Utförligare beskrivningar görs av fackmän i nästa steg då arbetsinsatserna skall projekteras.

3.3 UTFÖRANDE AV ÅTGÄRD

3.3.1 Rådgivning

Stockholms läns museum har som uppdrag att regionalt verka som rådgivande instans i frågor kring byggnadsvård. Rådgivningen är kostnadsfri vid ett första besök på museet men kan även göras per telefon beroende på omfattning. Detta är en möjlighet som väl bör utnyttjas i hembygdsföreningens arbete med underhållet av sina byggnader. I samband med utökade undersökningar av skador och behov enligt åtgärdslistan bör länsmuseum kontaktas för rådgivning. Museet kan även bidra med namn på företag med erfarenhet av kulturhistoriskt intressant bebyggelse då arbete skall utföras. Generellt bör länsmuseum ses som en tillgång och naturlig samarbetspartner i underhållsarbetet, med god inblick i allt från gårdens historik, lämpliga åtgärder och hantverkare till bidragsmöjligheter och lagstiftning.

Adress: Stockholms läns museum, Sickla Industriväg 5B, 131 54 Nacka
Telefon: 08-586 194 00
Hemsida: www.stockholmslansmuseum.se

3.3.2 Projektering

Detta underhålls- och åtgärdsprogram är till för att på ett tidigt stadium upptäcka behovet av nödvändiga insatser. Avsikten är att arbetet ska kunna planeras i god tid för att säkra finansiering och ett tillfredställande resultat. God framförhållning krävs också då vissa arbeten är bygglovpliktiga, vilket innebär att kommunen måste kontaktas. Det samma gäller om byggnaden är byggnadsminnesförklarad, då måste tillstånd sökas hos länsstyrelsen. Vid åtgärdernas utförande måste lämplig fackkunskap anlitas för en komplett åtgärdsbeskrivning. Detta måste ske då synbara mindre skador kan dölja större och allvarigare skador som inte kan upptäckas utan mer omfattande undersökningar.

Stockholms läns museum har ett stort kontaktnät med hantverkare runt om i länet. Hembygdsföreningen bör alltid begära in referensobjekt från hantverkare som kontaktas för kommande arbeten. Det kan vara lämpligt att låta fler än en firma bedöma och beräkna de kommande arbetena eftersom olika firmor kan bedöma åtgärderna på skilda sätt. Av den anledningen kan även slutsumman variera. Det är viktigt att se på de beräknade arbetenas omfattning, tid, material och metoder, och väga in detta i slutsumman.

God byggnadsvård präglas av långsiktigt tänkande, rätt metoder och material samt respekt för byggnadens värden och historien den berättar. Tänk på att vissa arbeten, exempelvis fönsterrenovering, omläggning av spåntak, murningsarbeten och målning, ofta är av stort intresse för allmänheten. Utnyttja dessa tillfällen för att arrangera workshops där deltagarna får lära sig hantverket samtidigt som de gör en insats för hembygdsföreningen. Likaså kan det vara en möjlighet att hålla öppet hus där såväl hembygdsgården som hantverket visas.

3.3.3 Finansiering

Generellt bör alla arbeten föregås av en väl underbyggd kostnadsberäkning. Större arbeten kräver kanske även att bidrag söks samt att flera entreprenörer tillfrågas. För att möjliggöra eventuell finansiering från någon stiftelse, kommunen, länsstyrelsen, staten eller EU måste kostnadsberäkningen och planeringen av arbetet göras med god framförhållning. Viktigt i

dessas sammanhang är att samtliga kostnader tas med i beräkningen; etableringskostnader, resor, eventuella traktamenten, städning, el, vatten, eventuella tilläggsarbeten med mera. Kom ihåg att som uppdragsgivare är hembygdsföreningen skyldig att kontrollera att det aktuella företaget innehar F-skattsedel. När beslut har fattats om vilket företag som skall utföra arbetet skall betalningsvillkoren tydligt framgå.

Stiftelser

Medel avsedda för kultur finns att söka från olika stiftelser. Stiftelsernas tillgångar och regelverk styr storleken på de medel som går att söka, vilket innebär skiftande möjligheter till utdelning. Stiftelsernas regelverk styr även vad som går att söka medel för, vilket medför att endast vissa kan bli aktuella för hembygdsföreningen. Information om vilka stiftelser som finns samt vilka regler som gäller fås hos länsstyrelsen, telefon 08-785 40 00, eller på internet www.stiftelser.lst.se. Även Sveriges hembygdsförbund har uppgifter om stiftelser med möjlighet för hembygdsföreningen att söka medel från. Datum för sista ansökningsdag skiftar beroende på stiftelse.

Kommunala bidrag

Det finns inget gemensamt regelverk för hur bidrag till kommunernas föreningar skall fördelas, detta ansvar ligger på respektive kommun och ser därför olika ut. Bidragen är dock begränsade och delas oftast med övriga föreningar inom exempelvis idrotten. Uppdelningen av bidragen ser olika ut inom respektive kommun, men generellt prioriteras de löpande utgifterna såsom hyror, uppvärmning, underhåll, försäkringar, arrende, sophämtning, snöröjning, vaktmästeri etc. Bidrag till kostnadskrävande investeringar finns men dessa är starkt knutna till den ekonomiska situationen. För att få svar på rådande förutsättningar bör aktuell kommun kontaktas. Datum för sista ansökningsdag skiftar beroende på typ av bidrag.

Statliga bidrag

Länsstyrelsen har bland annat som uppgift att fördela medel för vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Dessa medel utgår från Riksantikvarieämbetet på central nivå och fördelas på landets länsstyrelser efter askande baserat på länets totala behov. Således konkurrerar hembygdsföreningen med privata fastighetsägare och föreningar över hela länet. Arbetet sköts av länsstyrelsens kulturmiljöenhet, som även ger information om förutsättningar och ansökan. Ansökan för vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse kan lämnas in under hela året. Länsstyrelsen har även som uppgift att fördela landsbygdstöd till områden utanför landets tätorter. Detta stöd är uppdelat på flera olika områden, avsedda att stödja odlingslandskapet såväl som landsbygdens övriga miljöer, vilket kan vara till gagn för hembygdsföreningen. Information fås hos länsstyrelsen.

Via Boverket är det möjligt att söka statliga medel för ickestatliga kulturlokaler och allmänna samlingslokaler. Dessa bidrag riktar sig mot standardhöjande reparationer, om- och nybyggnad, handikappanpassning med mera. Staten avsätter varje år en summa för ändamålet och ansökan skall lämnas in senast i september eller december beroende på bidrag. Mer information kan fås hos Boverket, telefon 0455-35 30 00, eller på internet www.boverket.se.

EU-medel

Olika program inom EU medför ekonomiska bidragsmöjligheter för hembygdsföreningen. Ansökan och kraven för att medel skall erhållas är dessvärre ofta omfattande vilket gör denna möjlighet betydligt mer komplicerad än övriga. Satsningarna är fleråriga och ger möjlighet till stora projekt som löper över 1-3 år. Information kan fås hos kommunens EU-samordnare eller länsstyrelsen. Datum för sista ansökan skiftar beroende på program.